

Імпресіоністичні засоби зображення дійсності в новелі Миколи Хвильового "Кіт у чоботях"

Хвильовий після В. Стефаника і М. Коцюбинського створив в українському письменстві свій стиль, своєрідний різновид лірико-романтичної, імпресіоністичної новели. Одна з новел письменника "Кіт у чоботях", хоч і має у своїй основі реалістичний фундамент - складні роки громадянської війни, містить потужний лірико-імпресіоністичний струмінь. У цій новелі реалістичні події подані немов крізь призму імпресіоністичного сприйняття дійсності.

Для того щоб проаналізувати новелу "Кіт у чоботях" з цієї точки зору, коротко згадаємо сутність і естетичні засади імпресіонізму.

Імпресіонізм - художня течія в мистецтві другої половини XIX - поч. XX ст. Хоч він виник у колі художників, але швидко принципи імпресіоністичного зображення довіклля перейшли в літературу. Письменники намагалися витончено, через художні деталі передати суб'єктивні моментальні й мінливі враження від чогось та найменші відтінки від спостережень навколишньої дійсності. А вона перебуває в постійній мінливості. Отже, завданням імпресіоністів було "впіймати" і зафіксувати неповторну мить враження від предмета, пейзажу чи іншого. Твори, як раніше і полотна, писали деталями-мазками, що виражається у звукових, зорових, дотикових мікрообразах чи його елементах. Динамізм, процесуальність, загадковість, розімкненість у вічність - риси образу-імпресії.

Такі риси має, на мою думку, і образ "кота у чоботях" - товариша Жучка. Новелу "Кіт у чоботях" можна проаналізувати в трьох аспектах: 1) специфічна проблематика; 2) композиційна організація; 3) образотворчі засоби.

Одна з найважливіших проблем у цій новелі - проблема розбіжності мрії і дійсності. М. Хвильовий, як імпресіоніст, намагається зобразити прихід омріяного щасливого майбутнього через людськість і безпосередність товариша Жучка, зображує особистий час Жучка шляхом відходу від історичного часу, але невблаганна дійсність показує справжнє становище справ.

А звідси - два часові плани: омріяне майбутнє (або манливе минуле) і протиставлене йому непривабливе сьогодення.

Мрія: "...зав'язка - Жовтень, а розв'язка - соняшний вік, і до нього йдемо".

Реальність:

- падіння моральних устоїв у суспільстві за революційні роки;
- брак палива і багато чого іншого;
- невирішене національне питання (росіяни і українці);
- правда про товариша Жучка.

Якщо ми спробуємо визначити композицію новели, то вона відсутня. Точніше, нема класичної композиції із зав'язкою, розвитком дії, розв'язкою, а є окремі сюжетні мазки. А це прямо зазначає імпресіоністичність композиції твору. Сам автор новели попереджує: "А зав'язки-розв'язки так від мене й не дочекаєтесь... Розв'язка в гітарних поетів..." Які мазки в композиції новели можна побачити? Я вважаю, що основних п'ять:

- 1) зображення товариша Жучка (що співвідноситься з описом людини в класичній побудові твору. Там опис - позасюжетний елемент);
- 2) громадянська війна, товарний потяг;

3) випадкова зустріч ліричного героя з товаришем Жучком по закінченні війни;

4) "дискусія";

5) правда про товариша Жучка.

Ці мазки між собою безпосередньо мало пов'язані, але окивнувши одним поглядом усіх разом, складається більш ніж рельєфна картина цього часу. Можна навіть зробити прогноз розвитку суспільства, виходячи із цих фактів.

Що ж до імпресіоністичних образотворчих засобів, то тут їх багато. Наведемо лише кілька яскравих прикладів.

Як автор новели зображує свою головну героїню? Неімпресіоніст почав би це робити описово. М. Хвильовий це робить по-іншому: він ніби нічого прямо не говорить про людину, а певне враження в нас складається: "Гапка - глухо, ми її не Гапка, а товариш Жучок. Це так, а то - глухо". Або: "А от гаптувати - це яскраво, бо гаптувати: вишивати золотом або сріблом", "Гаптований - запашне слово, як буває лан у вересні або трави в сіновалах - трави, коли йде з них дух біляплавневої осоки". Автор для зображення товариша Жучка використовує незвичні асоціативні і миттеві образи: "Кіт у чоботях"... теплий і близький, як неньчина рука з синьою жилкою, як прозорий вечір у червінцях осени.

Яким чином автор зображує конкретні елементи образу героїні? Наприклад, очі: "...коли на бузину впаде серпневий промінь - то теж її очі", а "ніс - головка від цвяшка: кирпатенький..."

Автор майже нічого не сказав про дівчину, а в кожного з нас перед очима свій образ.

Наступний приклад. М. Хвильовий тільки називними реченнями і звуконаслідувальними словами зображує всю буремність довгих років війни:

"Плак`ати! Плак`ати! Плак`ати!

Гу-у! Гу-у!

Бах! Бах!

Плак`ати! Плак`ати! Плак`ати!

Схід. Захід. Північ. Південь.

Росія. Україна. Сибір. Польща.

Туркестан. Грузія. Білорусія.

.....

Місяць, два, три, шість, дванадцять... ще, ще, ще...

Гу-у! Гу-у!

Бах! Бах!

.....

Мчались місяці".

Куди ж поділись "коти в чоботях" - товариші Жучки? Бо "Товариш а Жучок N1 нема".

Замість - N2, 3, 4 і т. д. Може, загинула під час безкінечних воєн, може, перетворилася, за словами самого М. Хвильового, "на світову сволоч", а може, стала звичайним бюрократом. Але неповторний образ товариша Жучка автором запам'ятався назавжди.